

II. Особливості викладання навчальних предметів та інтегрованих курсів

Вступ

Для організації роботи з надолуження освітніх втрат доцільно використовувати **діагностувальні роботи Всеукраїнської школи онлайн (ВШО)**, розроблені для кожної освітньої галузі. Первинні діагностувальні роботи варто застосовувати **на початку навчального року, семестру або перед вивченням нового тематичного розділу** для визначення рівня сформованості опорних знань і вмінь, необхідних для подальшого навчання. Після проведення корекційної роботи доцільно використати **вторинні діагностувальні роботи**, щоб оцінити динаміку навчальних досягнень учнів і визначити, наскільки вдалося усунути виявлені прогалини. Результати діагностування рекомендовано використовувати для планування індивідуальної та групової підтримки, коригування календарно-тематичного планування, добору диференційованих завдань і визначення тем, які потребують додаткового опрацювання. Діагностувальні матеріали розміщено на платформі **Всеукраїнська школа онлайн: Діагностичне тестування ВШО**.

Оскільки учні після літніх канікул потребують поступового повернення до систематичної навчальної діяльності, особливу увагу рекомендовано приділити організації початкового етапу навчального року. Особливу увагу рекомендовано приділити повторенню базових умінь і навичок. Перші навчальні заняття мають сприяти відновленню навичок навчальної діяльності, актуалізації опорних знань, моніторингу освітніх втрат та створенню позитивної мотивації до подальшого навчання.

Для планування відповідної роботи педагогам рекомендовано використовувати [Посібник із подолання освітніх втрат](#), адаптуючи запропоновані підходи до потреб конкретного класу та окремих учнів.

З метою забезпечення практичної спрямованості освітнього процесу та підсилення реформи НУШ педагогам рекомендовано керуватися засадами комплексної політики [«Освіта для життя»](#). Головний фокус цієї концепції полягає в переході до формування у здобувачів освіти здатності застосовувати знання в реальному житті, розвитку їхнього критичного мислення та суб'єктності. Зміст і засади такої роботи деталізовано в концепціях дев'яти освітніх галузей.

Для методичної підтримки та зручності планування освітнього процесу педагогам доцільно використовувати цифрову платформу [«Освіта для життя»](#). Цей єдиний електронний ресурс консолідує необхідне нормативне забезпечення (державні стандарти, типові освітні програми, переліки компетентностей) та містить прикладний інструментарій: інтерактивний держстандарт для відстеження освітнього прогресу учнів (1–12 класи), приклади вправ і завдань, готові навчальні матеріали (конспекти, презентації,

робочі аркуші), а також путівники з оцінювання з критеріями та прикладами підсумкових робіт, які можна адаптовувати під потреби конкретного класу.

Для ефективного дидактичного супроводу освітнього процесу рекомендуємо використовувати такі верифіковані ресурси та платформи:

«[Електронні версії підручників](#)»: з метою задоволення освітніх потреб українців, які проживають в Україні та за її межами, на вебсайтах інституцій надано відкритий доступ до цифрових підручників, зокрема з української мови та літератури.

Вебплатформа «[Всеукраїнська школа онлайн](#)» (ВШО): національна платформа для дистанційного та змішаного навчання учнів 2–11 класів. Містить готові курси, відеоуроки, тести та вправи. У персональному кабінеті вчитель може створювати віртуальні класи та призначати домашні завдання.

Онлайн-платформа «[Pi-stacja](#)»: створена фондом «Katalyst Education», є ефективним цифровим ресурсом для підтримки навчання та інтенсифікації пізнавальної діяльності учнівства 5–9 класів. Забезпечує дидактичний супровід (відео, тести, схеми й навчальні завдання) й стане підтримкою для навчання й активного опанування навчальних предметів й курсів українознавчого компонента.

Початкова освіта

Освітній процес у 2026-2027 навчальному році буде продовжений згідно реалізації [Державного стандарту початкової освіти затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87](#). Навчання в 1–4 класах відбуватиметься за актуальними [типовими освітніми та навчальними програмами](#).

Для реалізації освітньої програми закладу загальної середньої освіти вчитель використовує підручники, навчальні посібники та інші види навчальної літератури, яким в установленому порядку надано гриф Міністерства освіти і науки України («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі»).

Перелік навчальної літератури, якій надано гриф Міністерства освіти і науки України, розміщено на офіційних інформаційних ресурсах Міністерства освіти і науки України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» ([каталог](#), [перелік](#)) та ДУ «Український інститут розвитку освіти» ([реєстрація грифів \(початкова освіта\)](#), [дашборд об'єктів грифування](#)). Відповідно до обраного підручника рекомендуємо використовувати електронні додатки, розміщені на сайтах видавництв. Електронні додатки допомагають організувати інтерактивну роботу, повторення навчального матеріалу, самоперевірку та виконання додаткових завдань. Перед початком навчального року рекомендуємо перевіряти актуальність навчальної літератури та електронних додатків до неї на офіційних ресурсах МОН України, ІМЗО та УІРО. Це допоможе використовувати найновіші редакції навчальних матеріалів і

цифрових ресурсів. Під час добору електронних освітніх ресурсів учителю доцільно керуватися не популярністю цифрового сервісу, а його педагогічною доцільністю. Обраний ресурс має відповідати меті уроку, віковим особливостям учнів, освітній програмі, забезпечувати безпечне цифрове середовище та сприяти досягненню очікуваних результатів навчання.

Для індивідуальної, групової та самостійної роботи рекомендовано використовувати:

мобільний застосунок «[Вивчаю — не чекаю](#)»;

платформу Всеукраїнська школа онлайн для [2](#), [3](#) та [4](#) класів;

посібник «[Крок за кроком: посібник із подолання освітніх втрат](#)»;

методичні матеріали [КЕЧ](#);

[навчально-методичний посібник із надолуження освітніх втрат: українська мова та математика](#)).

Для підвищення навчальної мотивації та активної взаємодії учнів рекомендовано використовувати:

«[Електронний помічник вчителя](#)»;

[Вчимо](#);

[ClassDojo](#), [Classtime](#);

[Educaplay](#);

[Genially](#);

[Kahoot!](#);

[Matific](#);

[Mentimeter](#);

[Padlet](#);

[PickerWheel](#);

[Wordwall](#);

[Interacty](#);

[LearningApps](#);

[Lifeworksheets](#).

У класах із навчанням мовами національних меншин та корінних народів України доцільно використовувати мобільний застосунок «[Йой](#)». Помічним може бути [курс](#) для вчителів щодо викладання української в класах із навчання мовами національних меншин.

Відповідно до принципу академічної свободи педагогічний працівник самостійно визначає форму календарного планування та поурочного планування з урахуванням вимог освітньої програми закладу освіти.

Заклад освіти самостійно визначає форму ведення журналів обліку навчальних досягнень (паперову або електронну) відповідно до законодавства та власних локальних актів. У разі використання електронних журналів програмне забезпечення повинно відповідати вимогам законодавства у сфері захисту інформації та персональних даних, а також забезпечувати інформаційну взаємодію з автоматизованим інформаційним комплексом освітнього менеджменту (АІКОМ). Доцільно обирати форму планування, яка

забезпечує зручність щоденної роботи педагога, дає можливість оперативно вносити зміни та відображає реалізацію очікуваних результатів навчання.

Важливою складовою освітнього процесу в початковій школі є ранкова зустріч, яка сприяє створенню психологічно безпечного освітнього середовища, розвитку комунікативних умінь, формуванню класної спільноти та позитивній мотивації до навчання. Тривалість ранкової зустрічі педагог визначає самостійно залежно від віку учнів, особливостей організації навчального дня та освітніх потреб класу. Доцільно передбачати під час ранкової зустрічі:

- взаємне привітання та налаштування на спільну діяльність;
- обмін новинами та емоційне налаштування;
- вправи на розвиток комунікації, співпраці та соціально-емоційних навичок;
- ознайомлення з планом роботи на день;
- короткі бесіди щодо безпечної поведінки, збереження здоров'я, дій у надзвичайних ситуаціях.

Для розвитку рефлексивних умінь доцільно використовувати «Щоденник вражень», у якому учні можуть фіксувати власні спостереження, емоції, навчальні відкриття, а також узагальнювати правила безпечної поведінки, зокрема особистої, пожежної, мінної та цивільної безпеки.

Зміст ранкових зустрічей доцільно планувати тематичними циклами, інтегруючи питання громадянської освіти, безпеки життєдіяльності, соціально-емоційного розвитку та здорового способу життя.

Заклад освіти має право гнучко організовувати використання навчального часу для проведення інтегрованих занять у межах загального обсягу навчального навантаження, визначеного освітньою програмою.

Під час планування навчального процесу необхідно забезпечити дотримання гранично допустимого тижневого навантаження здобувачів освіти та вимог Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти.

Ефективне планування освітнього процесу передбачає систематичне вивчення індивідуальних освітніх потреб, навчального поступу та особливостей розвитку кожного учня. Під час планування роботи доцільно враховувати результати моніторингових досліджень якості освіти, зокрема, дослідження Державної служби якості освіти щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, які можуть бути використані для визначення пріоритетних напрямів педагогічної підтримки. Результати педагогічної діагностики доцільно використовувати для добору методів навчання, визначення оптимального рівня складності навчальних завдань, здійснення диференціації та індивідуалізації навчання, а також своєчасного надання педагогічної підтримки.

У процесі педагогічного спостереження рекомендовано звертати увагу не лише на рівень досягнення очікуваних результатів навчання, а й на сформованість навчальної мотивації, пізнавальної активності, самостійності, уміння співпрацювати, особливості комунікації та емоційний стан дитини.

Партнерська взаємодія закладу освіти із сім'єю є важливою умовою створення безпечного, підтримувального та ефективного освітнього середовища. Доцільно розвивати різні форми співпраці з батьками, залучати їх до освітнього процесу, проводити інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на підтримку родинного виховання, формування позитивного батьківства та розвиток дитини.

Під час спілкування з батьками важливо роз'яснювати сучасні підходи до оцінювання результатів навчання в початковій школі. Формувальне оцінювання здійснюється безперервно впродовж освітнього процесу та спрямоване на підтримку навчального поступу кожного учня. Конструктивний зворотний зв'язок допомагає дитині усвідомити власні досягнення, визначити труднощі, скоригувати подальші навчальні дії та розвивати навички самооцінювання. Доцільно рекомендувати батькам регулярно обговорювати з дитиною її навчальні успіхи, труднощі, докладені зусилля та підтримувати прагнення до саморозвитку.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває співпраця закладу освіти і сім'ї щодо підтримки психологічного добробуту дітей. Доцільно інформувати батьків про важливість дотримання стабільного режиму дня, підтримання доброзичливої комунікації, розвитку навичок емоційної саморегуляції та своєчасного звернення по фахову психологічну допомогу в разі потреби. Спільні дії педагогів і батьків сприяють розвитку психологічної стійкості дітей, формуванню відчуття безпеки та здатності конструктивно долати життєві труднощі.

Ефективна взаємодія із сім'єю ґрунтується на партнерстві, взаємній довірі, відкритій комунікації та спільній відповідальності за навчання, виховання й благополуччя дитини. Регулярний конструктивний діалог між педагогом і батьками сприяє створенню єдиного освітнього простору, у центрі якого перебувають потреби та інтереси кожного учня.

Щоб полегшити практичне використання рекомендацій, пропонуємо чек-лист учителя/учительки початкової школи. Він допоможе спланувати підготовку до нового навчального року, не залишити поза увагою важливі організаційні питання та впевнено розпочати освітній процес.

В умовах воєнного стану одним із пріоритетних завдань початкової освіти залишається створення психологічно безпечного освітнього середовища. Організація освітнього процесу має забезпечувати підтримку соціально-емоційного добробуту дітей, формування вмінь саморегуляції, розвиток стресостійкості, довірливих взаємин між усіма учасниками освітнього процесу та відчуття захищеності.

Доцільно систематично використовувати вправи та практики психоемоційної підтримки, рекомендовані Міністерством освіти і науки України ([додаток 2 до листа МОН України від 19.08.2022 № 1/9530-22](#)), адаптуючи їх до вікових особливостей учнів і конкретної педагогічної ситуації.

Розвиток читацької компетентності є одним із ключових завдань початкової освіти, оскільки забезпечує успішне формування навчальної самостійності та здатності працювати з інформацією. З метою розвитку інтересу до читання доцільно використовувати сучасні дитячі художні твори, електронні бібліотеки, читацькі онлайн-платформи, інтерактивні ресурси, організовувати читацькі щоденники, літературні обговорення, сімейне читання, театралізацію, читацькі клуби та інші види читацької діяльності. У практичній діяльності рекомендовано використовувати ресурси Національної бібліотеки України для дітей, Української асоціації працівників бібліотек для дітей, читацьку платформу Storiya, електронну бібліотеку «Живі казки», [“Живі письменники”](#) та інші сучасні цифрові ресурси.

В умовах сучасних суспільних викликів особливої актуальності набуває формування в учнів української громадянської ідентичності, громадянської відповідальності, поваги до прав і свобод людини, демократичних цінностей, готовності до конструктивної взаємодії та участі в суспільному житті.

Під час реалізації змісту навчальних предметів доцільно систематично інтегрувати питання громадянської освіти, утвердження української громадянської ідентичності, національно-патріотичного виховання, прав людини, культури демократії, безпечної поведінки, взаємоповаги, взаємодопомоги, волонтерської діяльності та соціальної відповідальності. Організацію такої роботи рекомендовано здійснювати відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України.

У сучасних умовах важливо формувати в учнів відповідальне ставлення до довкілля, усвідомлення цінності природних ресурсів та навички їх раціонального використання. Зміст різних освітніх галузей доцільно збагачувати навчальними ситуаціями, що сприяють розвитку екологічного мислення, відповідального споживання, енергоощадної поведінки та розуміння взаємозв'язку людини, природи і суспільства. Для цього рекомендовано використовувати дослідницькі завдання, спостереження, інтегровані проекти, практичні роботи та інші види діяльності, які формують екологічно відповідальну поведінку учнів.

Сучасний освітній процес має створювати умови для формування STEM-компетентності учнів шляхом інтеграції знань із природничих, математичних та технологічних освітніх галузей під час розв'язання практичних і дослідницьких завдань. STEM-підхід спрямований не лише на засвоєння навчального матеріалу, а й на розвиток умінь досліджувати явища навколишнього світу, ставити запитання, висувати припущення, планувати дослідження, аналізувати результати та застосовувати набуті знання для розв'язання життєвих проблем.

Під час організації освітнього процесу доцільно використовувати навчальні ситуації, наближені до реального життя, які потребують від учнів спостереження, вимірювання, моделювання, експериментування, аналізу

даних, пошуку кількох способів розв'язання проблеми та представлення власних висновків. Такий підхід забезпечує розвиток дослідницьких умінь, критичного й обчислювального мислення, творчості, комунікації та співпраці.

Ефективними формами реалізації STEM-підходу є дослідницькі та проєктні роботи, інтегровані навчальні заняття, інженерні виклики, моделювання, використання цифрових інструментів для збору, аналізу й візуалізації даних, а також створення моделей, алгоритмів і простих програмних продуктів відповідно до вікових особливостей учнів.

Сучасна іншомовна освіта в початковій школі (1–4 класи) регламентується вимогами Державного стандарту початкової освіти та орієнтована на концептуальні положення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR 2020). Організація освітнього процесу на цьому етапі має чіткий, циклічний та адаптивний характер, що зумовлено психофізіологічними особливостями молодших школярів (перевага наочно-образного мислення, нетривала довільна увага, потреба в ігровій діяльності та емоційній взаємодії).

З метою забезпечення цілісності, наступності та відповідності міжнародним стандартам рекомендовано відмовитися від ізольованого тренування чотирьох традиційних умінь (аудіювання, читання, говоріння, письмо) на користь інтегрованих способів спілкування, що моделюють реальне життя:

Сприймання (Reception): У 1–2 класах акцент ставиться на розпізнавання чітких усних інструкцій, заснованих на жестах, ілюстраціях та знайомих мовних одиницях. У 3–4 класах робота масштабується до аналізу автентичних коротких текстів, виокремлення правдивих/неправдивих тверджень та самостійного вибору джерел під власні пізнавальні потреби.

Взаємодія (Interaction) та Продуктування (Production): Переходити від відтворення готових шаблонів (рівень Pre-A1) до ініціювання діалогів, неформальних обговорень повсякденних тем та спільного розв'язання комунікативних завдань у парах чи групах (рівень A1).

Медіація (Mediation): розвивати первинні вміння посередництва, а саме: здатність здобувача освіти пояснювати іноземною мовою зміст ілюстрацій, роз'яснювати прості інструкції чи передавати базову інформацію, до якої співрозмовник не має безпосереднього доступу.

Фонетичні, лексичні та граматичні вміння мають розвиватися в межах комунікативних ситуацій і тем, близьких до життєвого досвіду дитини.

Теоретичні пояснення морфологічних чи синтаксичних зв'язків (як-от відмінювання дієслів чи правила порядку слів) у 1–2 класах повністю виключаються. Замість цього граматичні структури мають засвоюватися як готові неподільні мовленнєві зразки (*lexical chunks*). У 3–4 класах підхід залишається концентричним: нові структури вводяться через текстовий контекст та досвід учня без механічного зазубрювання.

Освітній процес має базуватися на особистісно орієнтованих, дитиноцентричних та діяльнісних підходах. Для оптимізації навчання доцільно застосовувати такі методики:

Метод повного фізичного реагування (TPR — Total Physical Response): є базовим на етапі введення лексики та розвитку сприймання на слух (виконання команд, жестів, рухливих вправ під керівництвом учителя).

Предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL): інтеграція міжпредметних питань (наприклад, елементів математики, екології, мистецтва чи природничих наук засобами іноземної мови) для демонстрації практичної цінності мови.

Метод ігрового моделювання та оповідання: використання автентичного дитячого фольклору, пісень, римованих вправ та казок для створення природного, емоційно позитивного середовища.

Диференціація навчання в різнорівневому освітньому просторі

З метою подолання мовних бар'єрів та забезпечення успіху для кожного здобувача освіти необхідно застосовувати стратегію гнучкого надання опор (*Scaffolding*):

для учнів із початковим рівнем сприйняття (рівень «Старт»): використовувати завдання з високим ступенем візуалізації та невербальної реакції (робота з ілюстраціями, флешкартками, вибір варіанта відповіді з меню, сигнальні картки типу «Світлофор»);

для учнів із випереджаючим темпом навчання (рівень «Профі»): пропонувати завдання на розширення мовленнєвого зразка (додавання ознак, трансформація речень, ініціювання тем для розв'язання мікропроблем або висування власних креативних ідей).

Навчання іноземної мови повинно містити українознавчий компонент. Учні та учениці мають вчитися представляти та популяризувати Україну, її столицю, символи та традиції, що сприяє утвердженню громадянської ідентичності на основі поваги до культурного розмаїття.

Для практичного забезпечення рамкових рекомендацій та використання автентичних матеріалів рівня Pre-A1 та A1, вчителям пропонуються такі міжнародні ресурси:

Англійська мова: [British Council - LearnEnglish Kids](#). Автентичні мовні матеріали, розроблені спеціально для дітей: інтерактивні ігри, лічилки, анімовані історії та безкоштовні дидактичні картки.

[Super Simple Songs](#). Платформа аудіовізуальних ресурсів для реалізації методів TPR та ігрового навчання на рівні Pre-A1/A1.

Німецька мова: [Goethe-Institut - Deutsch für Kinder](#). Методичні розробки, навчальні програми та ігри, адаптовані під дитиноцентричний підхід та технологію інтегрованого вивчення мови і предметів (CLIL/MINT).

[Lingonetz – Kinder](#). Спеціалізований європейський вебресурс з ілюстрованими темами, аудіоматеріалами та простими текстами для початкового етапу вивчення німецької мови.

Французька мова: [TV5MONDE - Enseigner le français \(Enfants\)](#). Професійний збірник медіаресурсів та готових сценаріїв уроків, орієнтованих на розвиток аудіовізуального сприймання через дитячі програми та мультфільми.

[Le Point du FLE - Français pour](#) les enfants. Каталогізована база інтерактивних вправ, фонетичних ігор, дитячих лічилок (*comptines*) та засобів візуалізації для формування первинних навичок спілкування.

Іспанська мова: [Instituto Cervantes - Centro Virtual Cervantes \(CVC\)](#). Портал Інституту Сервантеса, зокрема інтерактивний ресурс "*Mi mundo en palabras*", створений для організації ігрового контекстного навчання дітей молодшого шкільного віку.

[Rockalingua - Music Based Spanish](#). Спеціалізована онлайн-платформа, що базує викладання іспанської мови як іноземної на поєднанні музики, анімації та інтерактивних завдань для рівнів Pre-A1 та A1.